Drs L. E. M. A. van Hommerich

LO-LIMBURG

Inleiding

„Te wapen, te wapen, hier is de vijand; dekt Uw hoofd met de helm in naam van God en van St. Joris!" Hoe vaak heeft dit bekende krijgscommando de bloem der Limburgse ridderschap in de oren geklonken, wanneer zij met hun heer en hertog achter diens banier in het gezicht stond van de naderende vijand! Limburg, het land van voormalige ridderhuizen, bewaart op vele dorpen in de bouwresten van zijn kastelen en in perkamenten folianten het epos van riddereer en manmoedige dapperheid.
„Duikt onder, duikt onder, hier is de vijand; in naam van God en van O.L. Vrouw van de goede duik!" Hoevelen der door de Duitse terreur opgejaagden heeft deze leuze niet tot een élite-corps van verbeten tegenstanders bij elkaar gebracht! Al is ook de tijdsruimte en het verschil van geaardheid tussen het middeleeuwse krijgsbedrijf en de moderne oorlogsmethoden groot, door beider feiten-complex lopen de karakteristieken van heldenmoed en verraad, van menslievende tactiek en onmenselijke wreedheid. In oorlogstijd voltrekt zich de scheiding der geesten; de aanval — en zeker de niet uitgelokte aanval — roept de tegenstand op, al naar gelang de omstandigheden, waarin men als individu of als volk geplaatst wordt, in offensieve of defensieve vorm.
Tijdens de harde bezettingsjaren '40-'44 heeft Limburg bij de keuze: vóór of tegen de vijand, zich geharnast, nu eens met open dan weer met gedekt strijdvizier, in hoofdzakelijk defensieve stellingen. Limburg zou met zijn historische traditie gebroken hebben, wanneer het ook nu niet zich — naar gelang de omstandigheden — fier te weer zou hebben gesteld. Dat heeft het gedaan naar eigen wijze, geleid door specifiek gewestelijke omstandigheden. Zijn geografische ligging en zijn eenheid in geloofsbeleving bleken twee fundamentele factoren te zijn, die een Limburg's gerichte verzetsactie in het leven zouden roepen.
Ten gevolge van zijn langgerekte territoriale structuur, lag deze provincie noodzakelijkerwijze geschoven tussen Duitsland en België, waaraan het bovendien ook nog grotendeels grenst. De betekenis hiervan is tweeledig geweest: een betere kennis van het nationaalsocialisme en een vroegtijdige aanraking met doortrekkende gevluchte krijgsgevangenen. Als grensbewoners hadden vele Limburgers relatie met de Rijnlanders, hetzij van zakelijk-, vriendschappelijk- of familiaal karakter. Het ontspanningsleven zocht vaak bevrediging in de steden Düsseldorf, Keulen en Aken, terwijl de vacantietijd vele gewestgenoten naar de Rijn- en Mosel-valleien deed gaan. In gesprekken met allerlei slag van lieden beluisterde men de practijken van het nationaal socialisme, die in scherpe tegenstelling kwamen te staan tot de officiële in de Nederlandse pers opgenomen berichten. Men was dus gewaarschuwd en maakte zich na de bezetting van meet af aan geen illusies aangaande de bedoelingen van de vijand. Dat men hier eerder dan elders in het land te maken kreeg met uit Duitse kampen gevluchte krijgsgevangenen en — vooral vanaf '43 — met neergestreken geallieerde piloten, lag in deze geografische verhouding voor de hand. Limburg kreeg zodoende al spoedig na de bezetting een gedeelte van zijn verzetsprogram ongezocht af te werken, nl. de verzorging van krijgsgevangenen.
Deze hulpverlening van zo gevaarlijk karakter vond in feite weerklank bij de grote lagen der bevolking, waaronder de geestelijkheid, de burgemeesters, leraren, hoofdfiguren uit de grootindustrie en leden van de adel tot een aparte groep van leidende personen zouden uitgroeien. Hierbij is de rol der geestelijkheid beslissend geweest, in zover zij niet alleen sympathiseerde met het verzet, maar actief meewerkte en op het critieke ogenblik de richting der illegale werkzaamheden zou gaan bepalen. Een indruk van deze activiteit

krijgt men, als men bedenkt, dat 79 priesters korte of lange tijd in gevangenis of concentratiekamp doorgebracht hebben, waarvan er 24 het leven verloren. Daarenboven kwamen vele goede arbeidskrachten vrij tengevolge van het onderduiken van geestelijken, die zodoende van het illegale werk een dagtaak konden maken. Bovendien bestreken zij in diverse confessionele verenigingen een uitgebreid terrein van wervingsactie, waaronder met name de samenkomsten der standsorganisaties moeten gerekend worden.
Deze mogelijkheid tot gunstige ontplooiing steunde vooral op de godsdienstig gelijk gerichte sentimenten van de doorsnee Limburger, waaraan deze bovendien tengevolge van de krachtige houding van zijn bisschop een geestelijk wapen zou ontlenen ter motivering van zijn daden. Levende in eenzelfde geloofsleer lag de weg open voor wederzijds vertrouwen en hulpbetoon. Zulks opende ten aanzien van een gunstige ontplooiing en vertakking van het groeiend illegaal werk hoopgevende perspectieven.
Van deze saamhorigheid, en ook van de openhartigheid in de verzetshouding, spreken vele feiten; wij willen slechts twee voorbeelden noemen. Toen in de buurt van Vierlingsbeek de Duitsers aan een zijde van de Maas eens een razzia hielden, kwam ieder, die over een vaartuig beschikte, er mee op de Maas om de vervolgden naar de overkant te vervoeren. In Maasbree werd de bevolking gewaarschuwd voor gevaar van de zijde van de vijand door de stand van de wieken van de molen.

Voorgeschiedenis

De kiemen van het groei-proces tot een officieel georganiseerd verzet werden reeds enige weken na 10 Mei '40 gelegd, toen hulpzoekende gevluchte krijgsgevangenen het gewest binnenslopen. Einde '42 begin '43 herbergden een groot aantal dorpen bovendien ondergedoken Joden, gezochte illegale werkers en mannen, die de arbeidsinzet ontliepen. De illegale pers-activiteit maakte reeds in Juni '40 te Maastricht zijn debuut, uitgaande van de zgn. Belastinggroep en bekend onder de naam „Papieren oorlog". Met deze diverse aspecten, waarmee het veilige transport van krijgsgevangenen en later ook van piloten nauw samenhing, hebben we in hoofdtrekken de samenstellende delen onderscheiden, die straks voorwerpen van zorg op provinciaal plan zullen zijn bij de opbouw van het gewestelijk organisme.
Hier en daar in de provincie constateert men reeds, hoe plaatselijk in de regelmatig te verrichten illegale werkzaamheden orde op de gang van zaken werd gesteld: er vormen zich kernen, die onder elkaar het werk verdelen. Zo had Maastricht einde '41 reeds zijn twee verzetsgroepen: de RAF en de S-groep. Zij maakten helaas vroegtijdig kennis met de harde tegenmaatregelen van de bezettende macht, waaronder met name de fusillering van de leider der S-groep, de Roermondenaar J. Smits, moet worden vermeld. Een ander aspect in dit groei-proces is het optreden geweest van autoriteiten. Op 5 Februari '41 kreeg de Commissaris der Koningin in Limburg zijn ontslag, gevolgd door vele Limburgse burgemeesters. Ook de stichting van het Fonds voor Bijzondere Noden door de bisschoppen, ter ondersteuning van ondergedoken illegale werkers en hun gezinnen, heeft een baanbrekende betekenis gekregen in dit stadium van de ontwikkeling van de verzetsactie.
De onmiddellijke aanleiding tot officiële organisatie-vorm is de historische brief van 16 Mei '43 der bisschoppen geweest, waarin ten aanzien van de arbeidsdeportatie met kracht stelling genomen wordt. De vijand heeft in zijn ondoordachte tactiek het gewetensconflict opgeroepen. Velen begrepen de draagwijdte ervan, trokken er hun conclusie uit en besloten tot consequent verzet.
Figuren van bijzondere kwaliteiten zijn in Limburg opgetreden in deze overgangstijd, met name Oom Leo (Drs Jan. L Moonen †), Van Doorn (kapelaan Jacobus J. Naus †) en

Joseph J. Hendrickx
Gearr. 28-5-'43 i.v.m. hulp aan Fr. krijgsgevangenen.

Herman Ch. J. Hoogendijk
Tevens: NSF.
Werd reeds langer gezocht.
Gearr. 18-12-'44 op duikadres door slechte verduistering.

Petrus A. J. Janssens
Gearr. 1-6-'44 t.g.v. and. arrestatie.

Willem Jutjens
(Stoffels)
Werd reeds langer gezocht.
Gearr. 30-12-'44 bij evacuatie.

Karel H. H. Simmelink
(Jan v. d. Pas)
Gearr. 29-6-'44 in Nunhem bij razzia op illegale werkers.

Deze 5 personen behoorden tot de LO-Roermond.

Jacqueline H. Smeets-Hendrickx
(Tante Jacquelien)
LO-Roermond.
Gearr. 10-8-'44 i.v.m. huisvesting v. Joden.

Marcel E. J. M. Stoffels
(Starkenborg)
LO-Roermond. Tevens: OD.
In het bijzonder pilotenhulp.
Gearr. 10-6-'44 t.g.v. and. arrestatie.

Hubertus M. Knops
LO-Koningsbosch.
Gearr. 29-2-'44 voor hulp aan onderduikers.

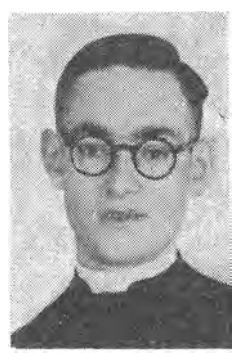

Leonardus M. Verdonschot
LO-Koningsbosch.
Gearr. 23-2-'44 door verraad.

Jacob H. Berkhout
LO-Heythuizen.
Gearr. 10-6-'44 bij huiszoeking door verraad i.v.m. Jodenhulp.

Hubert Beunen
(Bertus)
Op 18-1-'45 bij bevrijding i.v.m. hulp aan geall. door D. doodgeschoten.

Hendrikus J. Korrel
Gearr. 25-1-'44 als gijzelaar. Op straat doodgeschoten.

Douwe de Vries
(Hans)
Tevens: KP.
Na bevrijding overl. aan ziekte mede t.g.v. verzetswerk.

Josephus J. S. Boers

Henricus J. H. Boers

Beiden: LO-Stevensweert. Gearresteerd 29-8-'44 door provocatie van Franse krijgsgevangenen, die hiervoor door de Duitsers speciaal waren opgeleid.

Deze 3 personen behoorden tot de LO-Echt.

Ambrosius (Johannes J. Hendrikx †).
In zijn hoedanigheid van secretaris van de bisschop van Roermond kende Oom Leo het standpunt van de hoogste diocesane autoriteit en genoot hij anderzijds het vertrouwen van de talloos velen, die zich om goede raad tot hem wendden. Hij was een bescheiden, vriendelijk en helder oordelende vijftiger, die steeds gereed stond om hulp te bieden. Vooral na de verschrikkelijke slag in Weert heeft hij het restant der LO onschatbare diensten bewezen.
Van eveneens gewestelijke betekenis is de Venlose onderwijzer Ambrosius, die met kapelaan Naus het initiatief nam en straks ook de leiding over de provincie in handen zou krijgen, totdat ze beiden in Weert gevangen genomen zouden worden. Zij hebben reeds een en ander op hun geweten op het punt van onderduikers, krijgsgevangenen en piloten, maar nu gaan ze de zaken toch ter hand nemen om lijn in het werk in de gehele provincie te krijgen.
Naus was een volhardend en vinnig man, wat overigens zijn minzaamheid in de omgang niet in de weg stond. Hij had een nuchtere kijk op de dingen en zijn organisatie-talent was niet te onderschatten.
In Ambrosius vond Naus een uitstekende hulp bij de opbouw van Limburg. Een merkwaardig man, die Ambrosius. Een uitmuntend organisator en een man, die zijn medewerkers wist mee te slepen door zijn optimisme. Hij was hopeloos slordig op zichzelf, niet alleen op zijn kleren, maar ook in verband met zijn gezondheid. Bezeten van het verzet telde hij het niet, dat zijn gezondheidstoestand gaandeweg achteruit ging. Hij werd als het ware verteerd van ijver voor de goede zaak.
De verhouding tussen Naus en Ambrosius was uitstekend. Alhoewel aanvankelijk de assistent van Naus, zal Ambrosius straks de aangewezen man zijn voor het provinciaal leiderschap en tevens in de Top-LO zitting gaan nemen. Het was nl. de opinie onder de geestelijken, dat niet zij de daadwerkelijke leiding in het verzet moesten nemen.
Bij deze twee mannen ligt nu het provinciaal initiatief. Samen zetten zij begin Juni '43 hun plan op en komen spoedig bijeen in Venlo met kapelaan Billekens, een „buurman" van Naus, en Lodewijk (pater Lodewijk Bleijs †) uit Roermond. De eerste heeft zich een nieuw PB op zijn schuilnaam aangemeten en zich daarop van een vrouw, genaamd Wilhelmina Jeuken, voorzien, die dus onder de medewerkers Mien Billekens-Jeuken heette. De felle Lodewijk met zijn twinkelende ogen heeft zijn sporen in het verzet al verdiend met het pilotenwerk. Hij was ook de man, die de onderduikers leert: „O.L. Vrouw van de goede duik". En dat wordt een symbool in Limburg. Er wordt een plaat van gemaakt en vele onderduikers, ook andersdenkenden, hebben die plaat boven hun bed gehangen.
Dit viertal sprak met elkaar af propaganda te maken voor hun plannen bij een aantal geestelijken in de diverse streken van Limburg, ten einde tot een gezamenlijke bespreking te komen. Hun keuze zou allicht vallen op die mannen, waarvan met enige zekerheid mocht worden aangenomen, dat zij zich met volle overgave voor het verzetswerk zouden inspannen.
En het resultaat zou niet lang op zich laten wachten. Op een vergadering, die we de eerste onofficiële gewestelijke vergadering van de LO-Limburg mogen noemen, kwamen, behalve de vier initiatiefnemers, bij elkaar: een geestelijke uit Bergen, een uit Weert, een uit Maastricht, een uit Heerlen en een uit Gulpen.
Deze kring van medewerkers zou al spoedig worden uitgebreid met andere vaderlandslievende personen, onder wie met name enige dominees. Zo trof men zowel in Venlo als in Roermond een dominee onder de oprichters der officiële Limburgse LO aan. En dezen worden straks weer van belang voor het leggen van verbindingen met protestanten in andere streken, die daar reeds werkten, o.a. een groep te Maastricht.
Het werk zal nu worden uitgebouwd. In Mei '43 ontwierp Ambrosius voor Venlo reeds een model-districtsindeling, gekenmerkt door een stadsindeling met wijkhoofden en een buitendienst. In Juni volgde Roermond. Naar de voorbeelden van deze organisatie werden

Wilhelmus H. Heber
(Willem)
LO-Heel.
Gearr. 17-9-'43 i.v.m. hulp aan Fr. krijgsgevangenen.

Mathijs J. A. Rutten
LO-Heel.
Gearr. 16-9-'43 door het vinden van een dagboek v. een onderduiker.

Theodoor Heltzel
LO-Beegden.
Gearr. 8-10-'44 bij razzia. Uit Duitsland ontvlucht. Teruggekeerd, ontdekt en doodgeschoten.

Johannes J. Hendrix
LO-Maasbracht.
Gearr. 17-12-'44 ten huize van zijn neef Hermkens (zie hiernaast).

Gerardus H. H. Hermkens
(Arie)
LO-Montfort.
Gearr. 17-12-'44 door provocatie.

Jacob H. Huskens
LO-Horn.
Gearr. 8-10-'44 bij razzia.

Leonardus J. H. Kluitmans
(Lei)
LO-Swalmen. Tevens: VN.
Gearr. 7-2-'45 t.g.v. arr. piloot.

Joseph M. W. Pernot
Duikhoofd LO-Susteren.
Gearr. 8-12-'44 in Posterholt, verm. door verraad.

Joseph H. Smeets
LO-Maasniel.
Gearr. 25-9-'44 door het vinden van een wapendepot.

Gerardus W. J. P. Ahout
(Ger)
LO-KP-Deurne.
Op 17/18-2-'45 als gids van Am. patrouille achter gebleven bij gewonde vriend en vermist. Op 1-4-'45 ernstig verminkt gevonden.

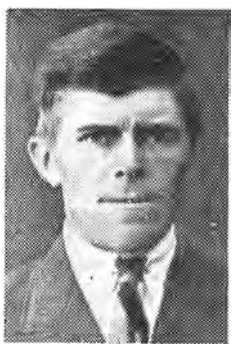

Wilhelmus H. Hoeben
LO-Someren.
Gearr. 16-6-'44 bij razzia op piloten.

Franciscus G. Michels
Koerier distr. LO-Venray.
Op 3-11-'44 bij crossing door vijand. vuur gedood.

Fransiscus P. M. Strik
(Frans)
LO-Bakel/Asten.
Gearr. 7-10-'43 bij straatcontrôle; in bezit van bonkaarten.

Antonius L. J. Mooren
(Toon)
LO-Vierlingsbeek.
Tevens: KP.
Gearr. 12-5-'44 in Venlo bij huiszoeking op duikadres.

Marius P. J. Verdijk
LO-Vierlingsbeek.
Gearr. 28-6-'44 bij huiszoeking op aanwijzing van NSB-burgemeester.

ook later de andere districten ingericht.
Inmiddels moesten op 14 Augustus '43 Naus en Billekens onderduiken. Ze zouden wel naar huis willen teruggaan, toen er geruststellende inlichtingen kwamen, maar Ambrosius, bezorgd als altijd, vertrouwde het niet. Daarom belde hij de SD'er Nitsche op om hem mede te delen, dat de zwartrokken weer thuis waren, waarop Nitsche verzocht ze onmiddellijk te doen arresteren. Nu wist men tenminste hoe de zaken stonden, hetgeen voor Naus en Billekens reden was om zich nu geheel op de organisatie in de provincie te werpen.
Ambrosius nam de leiding. In Augustus '43 hield hij een enthousiaste speech in Vierlingsbeek, waarmede de grondslagen voor dat rayon der LO gelegd werden. Van daaruit wordt eind September Nijmegen erbij betrokken, dat overigens daarvóór reeds contact had met de landelijke Beurs. In dezelfde maand was Weert, waar prachtig werk was gedaan, aan de beurt, terwijl Billekens nu in Heerlen de zaken aanpakt. De organisatie van Maastricht en Venray voltrok zich in October. De districten Gulpen en Maas en Waal kwamen er in Januari '44 bij. Sittard heeft steeds een grote mate van zelfstandigheid behouden, alhoewel er via Heerlen aanknopingspunten waren.
Tussen de bedrijven door heeft Ambrosius een zeer lang telefoongesprek met Nitsche, die hem vraagt, of hij even naar Maastricht wil komen. Uit één en ander was intussen wel op te maken, dat ze hem zwaar zochten. Ze waren hem reeds tevergeefs thuis komen halen. Naar het voorbeeld van Naus en Billekens dook hij nu definitief onder.
Lang voordat de organisatie van de gehele provincie voltooid was, nl. eind Augustus '43, begonnen de districtsleiders regelmatig bij elkaar te komen, waarmee in beginsel de LO-Limburg was geïnstitueerd. Op 1 October '43 bv. waren reeds bij de kapel in 't Zand te Roermond de afgevaardigden aanwezig van Vierlingsbeek, Venlo, Roermond, Weert, Maastricht en Heerlen.

Het gewestelijk organisme

Drie organen hebben het vele werk verzet, dat vooral sinds de zomer '43 in sterke mate was toegenomen, nl. de wekelijks terugkerende gemeentelijke vergadering, de gewestelijke duikraad en het bureau van Ambrosius met zijn trouwe koerier Frans (Frans G. M. J. Coehorst †).

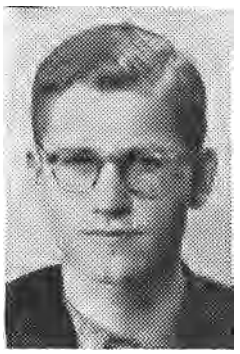

Frans G. M. J. Coehorst (Frans)
Gewestelijk koerier v. Ambrosius.
Gearr. 29-2-'44 t.g.v. and. arr. en mede t.g.v. SD-spionnage en bekend worden van zijn naam na mislukte liq. poging.

Het hart van het gewestelijk illegaal werk klopte op de wekelijkse bijeenkomsten, waar op den duur de LO-districten vertegenwoordigd waren, sommige door de districtsleider, andere door een afgevaardigde. De leiding ervan berustte bij Naus, Ambrosius en Lodewijk.
Het ging er zo gemoedelijk toe als op iedere LO-Beurs in het land. Standen waren er niet; men stond voor dezelfde zaak en niemand was er meer dan de ander. De samenstelling wisselde vanzelfsprekend nogal eens en breidde zich uit de aard der zaak ook wel uit, zodat men een ogenblik overwoog de vergadering te splitsen. Maar om het grote belang van de bijeenkomst is men hiertoe toch niet overgegaan.
Om een indruk te geven van de samenstelling willen we haar voor het najaar '43 eens analyseren. Er zijn vier geestelijken onder, een onderwijzer, vier studenten, een ambtenaar, een machinist en zelfs een verpleegster voor Weert. Allen zijn katholiek, maar de machinist Thijs (Joseph S. H. Lokerman †) van Maastricht, vertegenwoordigt een gereformeerde districtleider. Typerend voor dit gezelschap is ook de aanwezigheid van liefst vijf Venlonaren.
De stemming is er best, al komt er door de overstelpende hoeveelheid werk op het gebied van

plaatsing, geestelijke en materiële verzorging van onderduikers, contacten uitwisselen, opbouw organisatie en zelfs besprekingen over gevangenissen en over KP-werk, altijd tijd te kort. De bekende Limburgse koffietafel met z'n vlaaien doet men alle eer aan. En in de trein naar huis wordt de traditionele leverworst verorberd, waarbij de conducteur meestal van de partij is.

Tengevolge van zoveel verscheidenheid van werkzaamheden groeide de behoefte aan een beter en meer ordelijk overzicht, zodat men in Januari '44 besloot tot het oprichten van een gewestelijke duikraad. Dit orgaan kreeg tot taak de agenda van de gewestelijke vergaderingen voor te bereiden om zo de zaken in goede banen te leiden. Hierin namen zitting: Naus, Ambrosius, Billekens, Lodewijk, Jan uit Heerlen, Sjraar, de toekomstige dokter uit Vierlingsbeek, en de bankdirecteur Heinz uit Maastricht, die ieder bovendien een bijzondere taak te vervullen kregen. Jammer, dat er geen notulen van het behandelde zijn aangelegd, maar we kunnen de activiteit uit andere hoofde leren kennen.

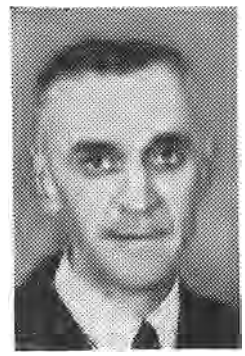

Joseph S. H. Lokerman (Thijs) Distr. leid. LO-Maastricht. Gearr. 10-5-'44 door het optreden van de provocatrice Zeguers.

Zoals het in het openbare leven meestal de gewone gang van zaken is, zo ook hier. Aan de vruchten kent men de boom of anders gezegd: aan zijn verrichte daden herkent men de genomen richtlijnen der leiding. En die zijn ons bekend geworden door het Bureau van Ambrosius, aanvankelijk te Venlo, later, toen deze plaats steeds meer moeilijkheden begon op te leveren, te Nijmegen in de St. Annastraat gestationneerd. Dat was in Februari '44. Het merkwaardige van die St. Annastraat was, dat men, op zoek naar het Bureau of naar een der medewerkers, maar bij een willekeurig adres behoefde aan te bellen. Iedereen scheen „goed" te zijn in die straat, want men werd steeds terecht geholpen. „Germania" was de stamkroeg. Daar kon men onder etenstijd Ambrosius treffen, die aan het ene tafeltje zijn soep, aan een ander de hoofdschotel, aan een derde het dessert en aan een vierde tafeltje zijn koffie nam om onderwijl de zaken met de verschillende mensen af te doen.

In Nijmegen ging men ook over tot een vrij ingrijpende reorganisatie. Tevoren, in Venlo, werkte men met name met de onvolprezen koerier Frans, die de rol van verbindingsman vervulde tussen de districten. Elk district had dan weer een verbinding met zijn rayons, waarin het voortdurend contact tussen de duikhoofden gaande werd gehouden. Het Nijmeegse apparaat bestond uit diverse afdelingen. Een afdeling voor de materiële verzorging — op dit punt is zeer veel voor de onderduikers gedaan —, een voor de geestelijke verzorging, een voor de financiën — waar we aanstonds op terug komen —, een voor de recherche en contra-spionnage, een voor de koeriersdienst, een voor de pilotendienst. Voorts waren er medewerkers in het bijzonder aangewezen voor de ontvangst en voor de vergaderaangelegenheden, terwijl er ook een heuse klachtendienst was, een instelling, die het in een illegale organisatie vanzelfsprekend niet aan werk ontbrak. Er was ook een secretariaat, waarvan een student Wolf de leiding had. En tenslotte onderhield men daar natuurlijk nauw contact met de FC en met de KP-Limburg.

Hoeveel werk er wel werd verzet, zult ge vragen? Illegaal werk kan uit de aard der zaak moeilijk in accurate statistieken of graphieken worden weergegeven. Maar toch valt er wel een en ander over te zeggen. Zo heeft Venlo de zorg gehad voor ongeveer 10.000 onderduikers, terwijl geheel Limburg er enkele tienduizenden geborgen heeft. Die getallen zijn natuurlijk niet nauwkeurig te bepalen, maar op grond van het aantal der langs allerlei wegen uitgereikte bonkaarten zijn ze toch wel ten naaste bij juist te noemen. Er was vanzelfsprekend een grote vraag naar bonkaarten, maar men wist er wel raad op. Men heeft zelfs niet eens zoveel gekraakte bonkaarten nodig gehad. In Bergen bv. wisten de mede-

werkers achterom iedere maand 7.000 bonkaarten machtig te worden en dat op een bevolking van 15.000 zielen. En toen het dreigde mis te lopen, nam men achtereenvolgens in vier koffers de aanwezige buit in zijn geheel mee.
Een probleem was ook de onderduikers, die over een zee van tijd beschikten, goed bezig te houden. Aanvankelijk werd gepoogd hen in hun eigen werk geplaatst te krijgen, maar op den duur was dit systeem niet vol te houden en werden ze toch allemaal boerenknechts, hetgeen overigens in hun omstandigheden en de heersende voedselpositie nog niet zo kwaad was. In het café, waar de onderduikers zich moesten melden, kwamen bv. de duikhoofden de zending van de Beurs sorteren om ze daarna naar hun duikadres te vervoeren.
De contacten met officiële instanties verliepen over het algemeen vlot, in het bijzonder met de uitreikingsbureaux voor het verkrijgen van bonkaarten op clandestiene wijze, alsmede met de gewestelijke arbeidsbureaux in verband met de arbeidsinzet. De Z-kaartenactie kon dank zij deze samenwerking met succes getorpedeerd worden. Zelfs de CCD deed een oogje dicht, als zij in de gaten kreeg, dat er onderduikers waren. Zonder bezwaar mocht er dan meer geslacht worden.
En nu de financiën. Want het is zonder meer duidelijk, dat zo'n groots opgezette verzetsactie, die zoveel mensen in het leven moest houden, op den duur niet effectief zou kunnen blijven werken zonder een behoorlijk kapitaal. Met gunsten en gaven alléén zou men het niet halen. De collecten voor bijzondere noden leverden rond f 50.000.— per maand op, maar dit bedrag was verre van toereikend. Daarbij kwam, dat de LO in Limburg niet alleen de onderduikers, maar ook de achtergebleven gezinnen verzorgde, een taak, die elders meestal door het NSF werd waargenomen. Men besloot derhalve geldleningen te sluiten. Maar met welke instantie? Op een goede dag verblijdde Ambrosius de vergadering met het nieuws, dat hij in Tilburg de hand zou kunnen leggen op obligaties, door de regering in Londen uitgegeven, waarop dan geld te lenen zou zijn. Hiertegen werd evenwel gewaarschuwd. Het bleek achteraf een grapje van de SD te zijn.
De gewestelijke financiële expert Heinz zou de zaak nu eens bekijken. Deze nam contact op met het Interkerkelijk overleg IKO, hetgeen evenwel — aanvankelijk tengevolge van een meningsverschil — geen succes had. Het NSF eiste nl. de supercontrôle en handtekeningen, terwijl de LO haar zaken zelf in handen wenste te houden en niet van plan was door handtekeningen de zaak in gevaar te brengen. De LO ging nu zelf lenen tegen kwitanties; Heinz bedacht een code om de zaken na de oorlog te kunnen afwikkelen. Tenslotte kwam in April '44 een afdoende overeenkomst tot stand met het NSF; sindsdien leende men tot een totaal van 4 ton. In vergelijking met de behoeften was het intussen nog maar een klein bedrag. In feite moest men maandelijks de beschikking hebben over f. 150.000,— .
Terwijl zo de organisatie ook financieel een hechte basis kreeg en veel belangrijk werk kon worden tot stand gebracht, rustte de vijand evenmin en trachtte dáár, waar mogelijk, zijn strikken te spannen, teneinde de actieve LO de kop in te drukken. Dat is hem helaas wonderwel gelukt op de beruchte datum van 21 Juni '44, toen de gewestelijke vergadering des namiddags in het klooster St. Louis te Weert bijeenkwam. Elf man waren er, waaronder Naus en Ambrosius. Bob Jesse uit Amsterdam, lid van een Ambtenarenorganisatie, had verzocht de vergadering van voorlichting te mogen dienen. Hoewel sommigen niet zo erg op hem gesteld waren, maakte men er toch geen overwegend bezwaar tegen, dat hij nog eens kwam. Tom van Roermond ging hem van de trein afhalen en bracht hem in de vergadering, waar hij een minuut of tien aan het woord kwam.
Plotseling komt een broeder hals over kop de vergadering binnenstormen met de mededeling, dat de Duitsers het gebouw omsingelen. Er ontstaat een hopeloze situatie; men moet zoiets meegemaakt hebben om te weten, wat er dan in een mens omgaat. Toch denken de

Wilhelmus A. Beerman
Gearr. 24-9-'43.

Bartholomeüs Th. Hendriks
Gearr. 27-9-'43.

Cornelis de Jong
Gearr. 24-9-'43.

Albertus H. Marcusse
Gearr. 26-9-'43.

Hermannus Oolbekking
Gearr. 24-9-'43.

Deze 5 personen zijn het slachtoffer geworden van de provocateur Ederveen.

Johannes H. Evers
Contact LO-Breda.
Gearr. 29-4-'44 i.v.m. Jodentransport. Verm. verraad.

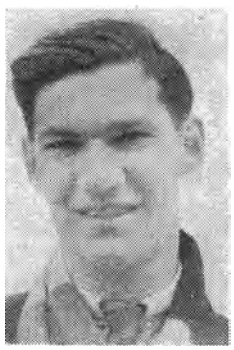

Henri A. Hekking
(Hens)
Koerier.
Gearr. 21-6-'44 bij treincontrôle.

Franciscus P. Reichert
(Vrijn)
Koerier LO-KP.
Tevens: V.N.
Op 14-9-'44 in zijn huis doodgeschoten i.v.m. werkzaamheden voor V.N.

Marinus Spillenaar Bilgen
Tevens: KP, NSF, Trouw.
Gearr. 7-8-'44 i.v.m. werkzaamheden voor Trouw.

Johannes A. van Strien
Tevens: Trouw.
Gearr. 1|2-12-'43 i.v.m. werkzaamheden voor Trouw.

Daniël van Vugt
Tevens: Artsenverzet
Gearr. 23-9-'43 t.g.v. provocatie Ederveen.

Peter Will
Tevens: Trouw.
Gearr. 1-12-'43 i.v.m. werkzaamheden voor Trouw

Dominicus H. Ettema
Duikhoofd LO-Bergh.
Gearr. 14-6-'44 t.g.v. and. arrestatie.

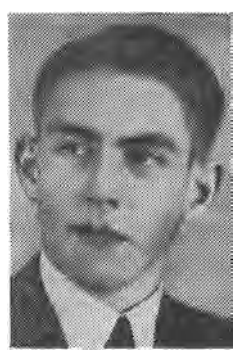

Jozeph H. van Megen
(Joep)
Duikhoofd Broekhuizenvorst.
Tevens: NSF.
In het bijzonder pilotenhulp.
Gearr. 19-8-'43 bij arr. illegale huisgenoot.

Peter A. J. Peeters
(Toon)
LO-Broekhuizenvorst.
Gearr. 16-11-'43 t.g.v. provocatie Vastenhout.
T.g.v. gevangenschap na bevrijding overleden.

Tenzij anders vermeld, behoorden de bovenstaande personen tot de LO-Nijmegen.

mannen nog aan de papieren, maar dan vluchten ze ook alle kanten het gebouw in om het vege lijf te redden. Iets zijn ze evenwel vergeten. Er staan nog twaalf koffiekoppen op tafel en de Duitsers kunnen in ieder geval nog wel tellen. Naus en Ambrosius liggen, het hart kloppend in de keel, tezamen onder een bed, maar hoe klein ze zich ook maken, de Duitsers, die als razenden in het gebouw te keer gaan, vinden ze gemakkelijk. Met de andere opgepikten worden ze op de binnenplaats bij elkaar gebracht en het aantal stijgt. Bob Jesse is er ook bij. Maar hoger dan acht komen de Duitsers toch niet en het maakt hen razend, want ze hebben twaalf koffiekoppen geteld.
Jan uit Nijmegen en Kees (Cornelus van Sambeek †), districtsleider van Maas en Waal, zijn naar een schilderijenbergplaats gevlucht en weten zich onder de schilderijen te verstoppen. Hoewel de Duitsers er wat rondschieten, vinden zij ze toch niet.
Tom vlucht in een pianokamertje achter de deur. Een Duitser kijkt binnen en gaat weer verder. Als Tom door het raam kijkt, zien de Duitsers op het plein hem; hij moet een andere schuilplaats zoeken. Hij weet ergens achter een verduisteringspapier terecht te komen en ontspringt zo het gevaar. Kobus uit Venraij is tussen de broeders gesprongen, die de trap aan 't boenen zijn en hij neemt er één zijn schort af en een ander zijn bezem en begint mee te werken, maar de Duitsers jagen ze allen naar de binnenplaats en daar voelt Kobus niet voor. Hij verdwijnt in een lessenaar en hoewel de Duitsers er vlak voor staan te confereren, vinden ze hem niet.
Als het zoeken lang genoeg geduurd heeft, beginnen de Duitsers met het eerste verhoor. Nitsche is er bij en hij wil weten wie Ambrosius is. Deze meldt zich direct. Dan worden ze met de overste van het klooster in een auto geladen en vertrekken naar Vught. Nitsche is zeer bezorgd voor een aanslag van de illegaliteit. Als de auto niet verder kan tengevolge van een verkeersopstopping en als straks de spoorbomen neer zijn, denkt hij, dat het opzet van de organisatie is. Er vertrekken negen man naar Vught, de overste inbegrepen; zeven ervan keerden niet uit het concentratiekamp terug. De achste, vertegenwoordiger van Maastricht, bracht het er levend af. En de negende man . . .
Het was immers duidelijk, dat er een verrader onder hen was geweest. Maar wie? Alleen de mannen van de gewestelijke vergadering wisten, waar de plaats van bijeenkomst was. Toen kwam het bericht binnen, dat Jesse in Amsterdam vrij rond liep. En langzaam werd nu alles duidelijk. Jesse had nl. tussen de twee vergaderingen, die hij bezocht heeft, gevangen gezeten en werd losgelaten op voorwaarde, dat hij de gewestelijke vergadering zou aanbrengen. Vanaf het station te Weert heeft de SD hem toen gevolgd, zodat het niet moeilijk viel de plaats van bijeenkomst te weten te komen. Alhoewel Jesse het volgens zijn zeggen in de gevangenis zwaar te verduren heeft gehad, blijft het onbegrijpelijk, dat hij geen gelegenheid heeft aangegrepen om zijn verzetsvrienden te waarschuwen. Hij had immers onder kunnen duiken! Oom Jan (Theodorus Dobbe †) heeft nog een aanslag op hem gepleegd in Amsterdam, maar deze mislukte.
De gevolgen van de Weerter overval zijn van invloed geworden op de structuur van het gewestelijke organisme. De Duitsers hadden immers de kopstukken als kostbaar bezit in de wacht gesleept en het was onder de gegeven omstandigheden niet eenvoudig om aanstonds over goede opvolgers te kunnen beschikken. In overleg met Oom Leo, die zelf kort daarna, op 24 Juni '44, werd gearresteerd, besloot men de éénhoofdige leiding in een vierhoofdige te wijzigen. Zitting daarin hebben Billekens, Heinz, Bep, en Jan uit Heerlen. Wolf bleef het Bureau beheren. Men brak met het systeem van regelmatig terugkerende gewestelijke vergaderingen en verkoos in de plaats hiervan kleinere streekvergaderingen. Wel bleef er naast de leiding nog een kleine duikraad functionneren, die nog een enkele keer bijeenkwam. En zo naderde Juni met zijn verblijdende berichten van de geallieerde invasie. Een gedeelte van Limburg werd spoedig daarna bevrijd. In deze overgangstijd was de LO erop uit om

Gerhardus A. Erdkamp (Gerrit)
Gearr. 22-10-'43 verdacht van pilotenhulp.

Hermanus B. A. Geerlings
Gearr. 10-11-'43 voor het verstrekken van bonkaarten aan onderduikers.

Petrus P. van Hal
Tevens: LO-Gent.
Gearr. 18-11-'43 verm. door verraad.

Gerardus A. Hoes
Gearr. 26-7-'43 te Arnhem.
Was in bezit van PB's.

Wouter Hoogakker
Gearr. 22-11-'43 voor het verstrekken van bonkaarten aan onderduikers.

Deze 5 personen behoorden tot de pioniers van de LO-Elst. Zij vormden met Kammeraat en Peters (zie hieronder) een verzorgingsgroep, die hoofdzakelijk bestond uit gemeente-ambtenaren.

Hendrik Kammeraat
LO-Elst.
Gearr. 22-11-'43 i.g.v. and. arr.

Cornelis G. Peters
LO-Elst.
Gearr. 17-12-'43 t.g.v. and. arr.

Lubertus H. J. Dusink
LO-Weert.
Gearr. 25-6-'44 omdat hij een gevangene had laten ontsnappen.

Johannes F. Snijders (Frans)
Distr. koerier LO-Weert.
Gearr. 20-7-'44 verm. t.g.v. overval op gewestelijke verg. te Weert.

Johannes Th. A. Martens (Jopie)
LO-Asten/Deurne.
Gearr. 31-7-'44 op straat door verraad.

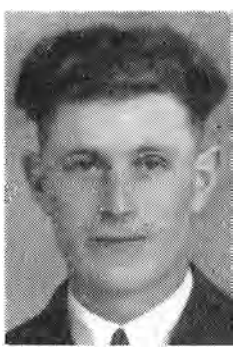

Peter J. Vrancken (Jos)
LO-Stramproy.
Gearr. 6-4-'44 door verraad van onderduikers.

Franciscus H. G. M. Knottenbelt
Tevens: KP.

Jan H. van Schaik
Tevens: KP.

Gesneuveld 8/9-7-'44 in gevecht met landwacht bij Leeuwen.

Jacques J. C. M. Luske
LO-Bergharen.
Gearr. 6-3-'44 t.g.v. doorslaan van gearr. onderduikers.

Thomas A. M. Schiphorst (Tom)
Distr. koerier. Tevens: KP.
Gearr. 1-8-'44 in Nijmegen op door SD bezet adres.

Deze 4 personen behoorden tot de LO-Maas en Waal.

vele medewerkers te voegen in de KP en de OD.
Bij de bevrijding kwamen uit de verzetskringen de Stoottroepen voort, waarbij diverse LO'ers in de leiding zitting namen.

Interprovinciale en Regeringsrelaties

Aanvankelijk heeft Limburg niet de behoefte gevoeld om contacten met de Top-organisatie boven de rivieren op te nemen. Het verzetswerk groeide mede tengevolge van de geografische ligging der provincie van binnen uit, zodat de illegale actie voor het grijpen lag. Er was derhalve niet onmiddellijk een vraag naar een landelijk leiding gevend orgaan met een uniform program van werkzaamheden. Inmiddels zouden enkele contactpunten via Nijmegen en vanuit Roermond ontstaan, terwijl ook een vanuit het Noorden gerichte actie om tot een duikorganisatie op katholieke grondslag te komen met Limburg relatie zou gaan opnemen. Een contact van betekenis met het Noorden kon worden opgebouwd, toen Nijmegen in het Limburgse verband werd opgenomen. Deze stad had steeds met Arnhem samengewerkt, waarbij in het bijzonder pater Holleman en Dobbe op de voorgrond traden. Arnhem was hierin vooral door Kees van Gelder vertegenwoordigd, die deel uitmaakte van de Top. Toen Nijmegen in September '43 opgerold werd en Limburg zich ermee ging bemoeien, bleven Holleman en Dobbe de schakels tussen de Beurs en de gewestelijke Limburgse vergadering. Hier doorheen speelde nog een verbinding tussen Nijmegen en Piet van Wijngaarden uit Wageningen, terwijl er via Mill nog een indirect aanknopingspunt is geweest met Harry en Hans, die uit het Noorden gekomen waren om Brabant te organiseren; tenslotte ontstond een contact tussen Ambrosius en de LO in Zuid-Holland. Een en ander leidde tot hechte verbindingen tussen de Beurs en Ambrosius, die uiteindelijk de drie zuidelijke provincies in de Top zou gaan vertegenwoordigen. De LO-organisatie is dan over het gehele land een feit geworden. Merkwaardig was ook het vrij nauwe contact, dat sinds Augustus '43 de groep Brandsma (één der Vrije groepen) uit Delft met Roermond onderhouden heeft. Aanleiding hiertoe was het zoeken naar geschikt „afzetgebied" voor Joden en andere onderduikers, alsmede naar bescheiden en stempels van de LO en FC. Anderzijds verschafte de groep zelf ook papieren en textiel.
De poging om het illegale werk op confessionele grondslag op te bouwen, met andere woorden: om te geraken tot een RK-duikorganisatie, heeft in Limburg niet het effect gesorteerd, hetwelk de initiatiefnemer er van zou hebben verwacht. Limburg zag de strijd in nationaal verband. Dit plan ging uit van Henri uit Bilthoven, waarbij dezerzijds Ambrosius als contactman optrad. Toch had dit initiatief — zij 't dan in LO-verband — in het Noorden nog effect, omdat in deze organisatie-vorm de geestelijkheid gemakkelijker tot actieve deelname was te bewegen. Het groeide uit tot het zgn. nationaal Katholiek contact binnen de LO, waarin naast Henri en Ambrosius in de eerste tijd ook Fernhout uit Amsterdam en Victor uit Rotterdam zitting hadden. Vanaf Mei '44 vergaderde men regelmatig om de veertien dagen. Na de Weerter overval, die het verlies van Ambrosius tengevolge had, namen behalve de reeds genoemden ook Heinz, Kees-NBO en Karel-F2 uit Rotterdam eraan deel [1]).
Van bijzonder groot belang is het contact geweest, dat Limburg met de Regering te Londen heeft opgenomen. Niet, dat men zich bij de Regering op de voorgrond wilde schuiven, maar men kwam nogal onder de indruk van een mededeling van de regeringskoerier Rudi. Naar diens zeggen had minister Burger, na zijn crossing vanuit Dordrecht, in Londen op de vraag, wat hij wist van het RK-verzet in het Zuiden, opgemerkt, dat hem daarvan niets bekend was. Derhalve besloot Limburg een afgevaardigde naar de overkant te sturen om

[1]) Zie pag. 43 e.v.

Alphons R. Berger
(Fons)
Distr. koerier.

Harrie Holla
(Ford)
Duikhoofd.

Jan M. Dael
Gearr. 24-5-'44 door gepraat over loskopen van gearr. medewerker.

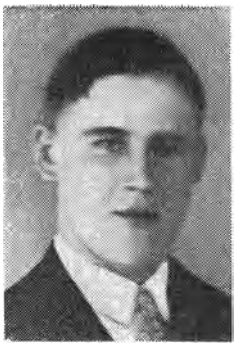

Leopold F. Dael
Gearr. 24-5-'44 i.v.m. huiszoeking naar broer.

Max Meiler
(Oom Willem)
Tevens: V.N.
Contactman van distr. leider.
Gearr. 17-5-'44 in de trein.

Gearr. 29-2-'44 t.g.v. andere arr. en mede t.g.v. SD-spionnage en bekend worden van hun namen na mislukte liquidatiepoging.

Deze 5 personen behoorden tot de LO-Venlo.

Henri J. Meyer
(Harrie)
Koeriersadres LO-Venlo.
Tevens: Christofoor.
Gearr. 12-8-'44 door verraad.

Gerard A. Smulders
LO-Horst-America.
Gearr. 2-8-'44 i.v.m. arr. van broer.

Mathieu J. Starren
LO-Horst-America.
Gearr. 19-8-'43 verm. door verraad.

Alphonse J. A. v. d. Mullen
(Opper)
LO-KP-Helden-Panningen.
Gearr. 17-5-'44 om bekende anti-D. gezindheid.

Frans P. M. van Cann
Gearr. 17-5-'44 t.g.v. and. arrestatie.

Peter J. Jacobs
(Pierre)
Duikhoofd.
Gearr. 15-6-'44. Oorzaak onbekend. Bij ontvl. poging gewond.

Peter J. Korsten
Op 10-8-'44 op straat doodgeschoten. Verm. een vergissing. D. zochten zijn broer, een KP'er.

Kornelis Krans
Verzorger onderduikerskamp.
Gearr. 17-7-'43. Zie pag. 338.

Lambertus van Lee
Gearr. 17-5-'44 i.v.m. verstrekken van vrijstellingen aan onderduikers.

Deze 5 personen behoorden tot de LO-Helden. Sommigen tevens: KP.

de Regering in te lichten, waarvoor Lodewijk aangewezen werd. De SD had hem op 28 Februari willen arresteren en daar Lodewijk weigerde te duiken om zijn confraters niet in moeilijkheden te brengen, werd hij enige uren vóór de komst van de SD door de eigen mannen „gearresteerd". Hij moest dus duiken en kwam zodoende vrij voor de moeilijke reis naar Londen.
Toen de Top van dit Limburg's initiatief lucht kreeg, vond zij hierin een aanleiding om een landelijke bijeenkomst te Maastricht te beleggen, waarop Lodewijk uitgenodigd werd. De gedachtenwisseling, die hier plaats had, leidde tot een nieuwe formulering van zijn hoofdopdracht. Zijn taak zou nl. hierin bestaan, dat hij de Regering van voorlichting zou dienen over de gehele LO en over de LKP. Bovendien zou hij trachten leningen los te krijgen voor het verzet.
Op 19 April '44 begon de reis met Rudi naar Engeland. Na een kort verblijf in Zwitersland, waar ze enkele tekortkomingen van de Nederlandse Inlichtingen Dienst constateerden, trokken ze Frankrijk weer in om via Spanje de zee over te steken. Eerst werden ze nog door de Franse miliciens gevangen gehouden, maar tenslotte lukte de overtocht door de Pyreneën en kwamen ze behouden in Londen aan, waar zij de inderdaad hoog nodige inlichtingen verstrekten.
Na de bevrijding verscheen Lodewijk in de staf van ZKH Prins Bernhard en spoedig daarna zagen we hem met Frits de Zwerver in volle kerken en zalen het woord voeren over het verzetswerk van LO en LKP.
Helaas heeft een auto-ongeluk op weg terug van een dezer bijeenkomsten een einde gemaakt aan zijn leven. [1])

De districten

Hoe belangwekkend ook de verzetsdaden zijn geweest, die door een kleine groep van manmoedigen in ieder van Limburg's tien districten de eer van het vaderland hebben hoog gehouden, bij de beschikking over zovele tientallen rapporten, wordt het bezwaarlijk ook maar op enigszins bevredigende wijze een analyse te geven van al hetgeen zich plaatselijk heeft afgespeeld. Alhoewel het enerzijds te betreuren is, dat zovele met heldenmoed ondernomen daden in dit verband onbesproken moeten blijven, wordt in deze beschouwing getracht die feiten naar voren te halen, welke karakteristiek zijn voor het betreffende district. Een detail-uiteenzetting zou overigens het bezwaar opleveren, dat steeds weer in hun soort terugkerende feiten, weliswaar elk naar zijn eigen omstandigheden gevarieerd, zouden worden gereleveerd, maar met welke opsomming niet het overzichtelijk karakter van deze publicatie bevorderd wordt.

Venlo

Bij de behandeling der districten verkozen wij deze stad het eerst te bespreken, omdat hier de grote initiatieven zijn genomen en Venlo ook op den duur het meest geperfectionneerde district van Limburg is geworden. Over de organisatie-vorm werd reeds enige bladzijden terug in de „Voorgeschiedenis" mededeling gedaan. Wat in het bijzonder onze aandacht vraagt, is de zorg, die men hier aan de onderduikers besteedde. De ontvangst van hun post werd georganiseerd, terwijl bovendien een alarmsysteem voor hun veiligheid functionneerde. Toen de oprichters geheel door het provinciaal werk in beslag genomen werden, kreeg een driemanschap de leiding met de student Godfried als afgevaardigde in het gewestelijk orgaan.
Belangwekkend in dit district was het plaatsje Helden, in het bijzonder vanwege zijn onderduikerskamp, dat reeds vrij vroeg in de samenwerking van LO en OD tot oprichting kwam.

[1]) Zie pag. 78 e.v.

Henricus W. H. Gommans (Henk) Duikhoofd LO-Reuver. Gearr. 7-10-'44 door verraad.

Marinus J. Pereira (Rinus)

Antonius H. Ummels

Bernardus P. L. Verstappen (Ben)

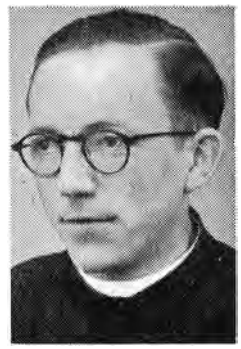

Piet Peters LO-Steyl. Gearr. 11-2-'45 verdacht van ill. werkzaamheden.

Deze 3 personen behoorden tot LO-Reuver-Belfeld. Tevens: KP. Pereira werd toevallig op 30-8-'44 gearresteerd door AKD. Verstappen bij poging tot zijn bevrijding in vuurgevecht gedood. Vervolgens werd ook Ummels, die op onderzoek uitging, gearresteerd. Pereira en Ummels ter plaatse gefusilleerd.

Hein J. Lochtman Duikhoofd LO-Limmel.

Edmond M. H. G. H. Houtappel

Hubertus J. Jamin

Jozef W. Ummels (Guil)

Matthieu Ummels

Tenzij anders vermeld, behoorden deze personen tot de LO-Maastricht. Gearresteerd 10-5-'44 door het optreden van provocatrice Zeguers, in verband met vrijkopen van medewerkers. Contact van provocatrice met SD was bekend. Zij gaf echter goede inlichtingen door.

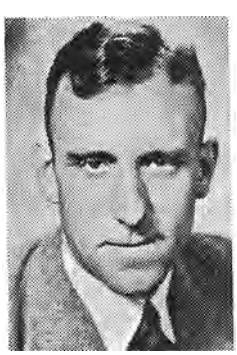

Simon S. Groot LO-Sevenum. Op 20-9-'44 door stropende D. neergeschoten.

Guillaume Duykers LO-Heer|Maastricht. Tevens: VN. Gearr. 7-7-'44 i.v.m. werkzaamheden voor VN.

Johannes H. M. Speetjens (Mathieu) LO-Heer|Margraten. Gearr. 7-7-'44 ten huize van Duykers.

Frederik C. A. Herben (Snel) LO-Maastricht. Op 3-10-'44 bij hulp aan geallieerden door motorongeval gedood.

Het was in een groot bos gelegen, waar men een kippenhok uit het dorp had gedemonteerd en als barakken ingericht. Het bood plaats aan plm. 50 onderduikers. Het leven was er op militaire leest geschoeid. Er was een officiële dagindeling, men zette wachtposten uit, één groep was belast met de fouragering, anderen met de kookkunst, terwijl er ook theorie in wapens gegeven werd. Een Groninger boer, Kornelis Krans (†), in de buurt gaf alle medewerking als leverancier van het vereiste voedsel. Ook de godsdienstige verzorging werd niet verwaarloosd. Eén grote barak was als vergaderruimte ingericht, waarin ook de H.Mis gelezen werd.
Op de lange duur lekte het bestaan ervan uit. Men werd gewaarschuwd, zodat het kamp moest worden opgebroken. Juist waren onze kampbewoners vertrokken, toen de Duitsers — op 7 Augustus '43 — met 200 man het bos omsingelden. De enige, die in hun handen viel, was de boer, die helaas omkwam. De onderduikers werden verspreid; een twintigtal streek in een nieuw kamp te Sevenum neer.

Roermond

In dit rayon werd Horn het centrum van illegaal werk ten behoeve van piloten, krijgsgevangenen en Joden, ondanks de aanwezigheid van een NSB-burgemeester en een politieman, die overal zijn neus instak met kwade bedoelingen. Behalve Lodewijk was ook Naus na zijn onderduiken in actie om Roermond te organiseren op de leest van Venlo. Ook hij streek in Horn neer. Hier lag tevens een belangrijk contactpunt met de Nederlandse Heide Maatschappij, die een groot aantal onderduikers opnam. Roermond heeft plm. 2200 vaderlanders geholpen, waaronder 160 Joden. Zij werden zoveel mogelijk in het eigen district ondergebracht. Veel zorg werd besteed aan houtsnijwerk voor de onderduikers.
Van belang was ook het feit, dat Roermond over een eigen PB-sectie beschikte, waarvan Tom, die het district in de gewestelijke vergadering vertegenwoordigde, de leiding had.

Vierlingsbeek

Sjraar, de toekomstige dokter, zal, na het initiatief van Ambrosius tot oprichting van dit district, er de leiding nemen. Zijn vakkennis kwam uitstekend ten goede aan de onderduikers, die hij ten behoeve van de afkeuring voor de arbeidsinzet een prachtig gecamoufleerde maagzweer of hersenschudding wist te bezorgen. Na zijn vertrek naar Nijmegen, volgt Wim (Willem H. M. Jansen †) hem als districtsleider op. Deze behoort later bij de slachtoffers van de overval in Weert. Men had er de zorg voor 1200 onderduikers, waaronder 40 Joden. Een eervolle vermelding verdient hier Overloon, dat op de gehele bevolking 14 % onderduikers telde. Ten behoeve van de onderduikers werd op de boterfabriek uitstekend geknoeid. Toen het spaak ging lopen, werd de LO uitgenodigd „een onderzoek" in te stellen. Bij die gelegenheid verdwenen de bonnen, terwijl de bereidwillige knoeier vanzelfsprekend geboeid werd achtergelaten. Ook hield men nogal streng toezicht op familiebezoek, hetgeen onnodig gevaren zou kunnen opleveren. Overigens maakte men het de onderduikers zo gerieflijk mogelijk. Voor hun ontspanning had men een buitenhuisje in het bos ingericht, waar zij zich in groepjes van 4 à 5 enige tijd mochten terugtrekken.

Nijmegen

Ten gevolge van verraad door de SD-man Ederveen verliep de opbouw van dit district niet regelmatig. Nijmegen was eigenlijk al georganiseerd en met de Beurs in contact geweest, vóórdat Limburg er zich mee ging bemoeien. Het verraad van Ederveen, die met

Bernard Baars
(Jacques)
Rayonleider LO-Wittem.

Jan M. W. Bisschoff
(Sjeng)
LO-Simpelveld.

Hubert J. D. Hamers
(Huub)
Rayonleider LO-Simpelveld.

Hubertus P. H. Houben
(Huub)
LO-Epen.

Johannes H. van Houtem
(Lange Sjeng)
Duikhoofd LO-Wijlre.

Met Merckelbach en Penders (zie hieronder) behoorden deze personen tot het LO-district Gulpen. Gearresteerd 21-7-'44. Zgn. Klap van Wittem. Zie pagina 341 e.v.

Emile A. H. M. Merckelbach
LO-Wittem.
Gearr. 21-7-'44. Klap van Wittem.

Leon M. H. Penders
(Leo)
LO-Gulpen.
Gearr. 21-7-'44. Klap van Wittem.

Wilhelmus Grooten
(Wiel)
LO-Bocholtz. Tevens: AM.
Gearr. 10-5-'44 i.v.m. werkzaamheden voor AM.

Christiaan Plitscher
LO-Susteren. Tevens: OD.
Gearr. 10-11-'44 verdacht van spionnage

Jacoba M. Pulskens
(Tante Coba)
In het bijzonder pilotenwerk, Tilburg's contact voor Limburg.
Gearr. 9-7-'44 i.v.m. pilotenhulp.

Gerardus L. J. van Beckhoven
(Pater Beatus)
Duikhoofd.
Gearr. 17-6-'44 in de trein bij R'dam.

Constant J. E. Cornips
Gearr. 21-7-'44 bij huiszoeking naar zoon.

Maria A. C. Förster
(Mies)
Op 18-3-'45 overleden aan ziekte mede t.g.v. verzet.

Edmund Konieczny
Spec. verzorging onderged.
Polen.
Werd uit gevangenis Maastricht bevrijd en liep op de weg naar huis over verboden terrein. Zodoende op 8-9-'44 door Duitsers doodgeschoten.

Victor L. S. Ramakers
Duikhoofd Heerlerheide.
Gearr. 18-8-'44 op straat.
Werd aangeschoten.

Deze 5 personen behoorden tot de LO-Heerlen.

Cornelus van Sambeek (Kees van Maas en Waal) Distr. leid. LO-KP-Maas en Waal. Op 4-4-'45 bij hulp aan geallieerden door motorongeval gedood.

Frans J. P. Nies (Peters) Distr. leid. LO-Weert. Gearr. 10-8-'44 verm. t.g.v. overval op gewest. verg. te Weert.

de meergenoemde Holleman in verbinding stond, was oorzaak, dat men even de zaak stopzette, totdat Limburg in de persoon van Ambrosius Nijmegen binnen zijn gewest trok, gevolgd door Sjraar, die er ook de districtsleider wordt, met het gevolg, dat in Vierlingsbeek anderen de leiding zullen gaan nemen. Nijmegen geeft een aardige illustratie van het feit, dat een illegale organisatie niet steeds tot in de perfectie geregeld was. De toedracht van de zaak was deze: De districtsleiding kreeg van de Top van de LO bericht, dat er in Nijmegen nog een andere groep werkte, waarmee men contact zou moeten zoeken. Sjraar geloofde daar niet veel van, maar hij incasseerde toch de helft van een Turks pasje om daarmee in „Germania" — de stamkroeg — de andere groep te ontmoeten. Zijn medewerkster en verloofde Klaartje vertrok op het zelfde tijdstip van het bureau naar „Germania" en toen bleek het al spoedig, dat door bemiddeling van medewerkers aan haar de andere helft van het Turkse pasje was verzonden.

Maas en Waal

Hier zal Kees van Maas en Waal (Cornelus van Sambeek †), tezamen met Sjraar, deze uitermate voor hun doel geschikte streek organiseren. Vooral tijdens de zomer van '44 verdwenen er 15 à 20 onderduikers per week in deze landelijke streek. Binnen dit rayon viel ook nog een gebied rondom Schijndel. Een merkwaardig staaltje was het kraken der in beslag genomen radio's. Bij het vervoer naar Nijmegen werden de daders op de Waalbrug aangehouden door een Duitser. Voordat hij met de contrôle goed en wel beginnen kon, vroegen ze hem behulpzaam te zijn om een defect aan de motor te repareren. Deze opzet gelukte. Daarna verzochten zij hem de auto zelf te besturen, hetgeen hij aannam. En zo kwamen de gestolen radio's op hun plaats van bestemming!

Venray

Met de organisatie van dit district raken we het annexatie-vraagstuk in zover, dat Venray zich, overigens geheel langs de ongedwongen weg van contacten, over diverse plaatsen van Oost-Brabant uitstrekte. Als zelfstandig rayon ontstond het tengevolge van een splitsing van het veel te uitgebreide district Vierlingsbeek. De student Kobus kreeg er de leiding. Hij bewoog zich gaarne in vrouwenkleren om zijn verzetswerk te camoufleren. Medio October '43 werd Deurne erin opgenomen; een maand later ook Veghel. Omstreeks Februari '44 breidde het district zich nog met Helmond uit. In Deurne waren de heren wat wilder dan elders. Een van de contacten was José, een wonderlijk figuur, die — zoals bleek — zowel voor de SD als voor de LO werkte, en die in dit dubbel spel niet steeds uit elkaar wist te houden, welke zaak hij dienen moest. Na rijp beraad heeft men hem geliquideerd. De annexatie-moeilijkheden kwamen overigens ook wel elders in de provincie en in het land voor. Ernstige bronnen van conflicten hebben zij nimmer opgeleverd.

Weert

Een pracht organisatie, dit rayon! Niet minder dan 40 medewerkers stonden hier de

leider Peters (Frans J. P. Nies †) in zijn uitgebreide taak bij. Ook de contacten met diverse openbare diensten — niet minder dan 11 — waren verantwoord van opzet. Asten en Someren behoorden tevens tot deze afdeling. Weert heeft 2000 personen opgenomen en verzorgd.

Heerlen

Wegens drukke werkzaamheden en een zwakke constitutie gaf de initiatiefnemer weldra zijn taak over aan zijn collega Giel (kapelaan Jan W. Berix †), waarmee Billekens contact opnam. Giel en Jan vertegenwoordigden Heerlen op de gewestelijke vergadering. Dit rayon had vooral betekenis vanwege zijn goede relaties met de mijnen. Veel Joden hebben er onderdak gevonden, alsmede kinderen, hoofdzakelijk in Brunssum. Via dit district werd het contact onderhouden met Sittard, dat mede op de districtsvergadering vertegenwoordigd was.

Maastricht

Hier verliep de ontwikkeling niet zo homogeen als elders. Al spoedig onderscheidde men 4 groepen: de Belastinggroep, de RAF, de S-groep en een Gereformeerde kring. De RAF beoogde onder meer het verzamelen van wapens en springstoffen, terwijl de S-groep belangrijk pilotenwerk verrichtte.
Uitgezonderd de Belastinggroep lieten deze groepen zich op de gewestelijke vergadering vertegenwoordigen door de machinist Thijs (Joseph S. H. Lokerman †), en meestal door een tweede persoon. De Belastinggroep bleef min of meer zelfstandig.
In Mei '44 geschiedden door provocaties zeer vele arrestaties, waarbij de districtsleider V.d. Brink en de genoemde vertegenwoordiger voor de gewestelijke vergadering uitvielen. Over de opvolging ontstonden onderling nogal moeilijkheden, waaruit tenslotte een min of meer tweehoofdige leiding geconstrueerd werd. Maastricht heeft ongeveer 1000 onderduikers geborgen, waarbij die van de Belastinggroep, die na Mei '44 slechts een zeer los contact met de LO onderhield, uitgezonderd zijn.

Gulpen

Dit district werd in Sept. '43 gevormd en in Jan. '44 vertegenwoordigd op de gewestelijke vergadering.
Uit de samenkomst van enige initiatiefnemers, waarbij de stimulerende invloed vanuit Sevenum rechtstreeks aanwijsbaar is, groeide deze actie uit over Simpelveld, Bocholtz, Wittem, Mechelen, Wijlre, Vaals en Epen. Men telde in dit kleine gebied niet minder dan 95 medewerkers, inclusief de vervangers.
Een annexatie-moeilijkheid deed zich voor in Juni '44, toen Heerlen plannen beraamde om hier een nieuw district te vormen. Alhoewel Jules daarbij tot de ontdekking kwam, dat er reeds een afdeling met succes werkte, kreeg hij aanwijzing om door te blijven werken. Er groeide een conflict uit, dat op de gewestelijke vergadering ter tafel kwam. Na rijp overleg besloot deze de oude groep te handhaven. Tenslotte koos Jules de verstandigste partij. Hij werd de districtsleider voor de propaganda, waardoor de reorganisatie en concentratie van alle illegaal verspreid materiaal, alsmede de leiding over diverse colporteurs, in zijn handen werden gelegd; voor deze taak was hij geknipt.
Zoals Weert heeft ook Gulpen zijn zwarte dag gekend, in de volksmond genoemd: „de klap van Wittem". Juist één maand tevoren, 21 Juni '44, had Gulpen zijn bekwame leider Jacobus M. Knops (†) verloren tengevolge van het verraad te Weert. Op 21 Juli en daarop volgende dagen werden, eveneens door verraad, tien kopstukken van dit werkzame district ingerekend,

waarvan er zeven niet meer terugkeerden. Het drama begon in het klooster van Wittem. Dit instituut was als Duits Hilfs-Lazarett ingericht, waarin o.m. een officier van de Duitse luchtmacht, die herstellende was en oorlogsmoe, verpleegd werd. Aan een burger kleermaker vertrouwde hij toe, dat hij niet meer naar het front wilde terugkeren, zodat hij zou willen onderduiken. Hij verzocht hem derhalve met iemand in contact te brengen, die bereid kon gevonden worden hem hierbij behulpzaam te zijn.

Alhoewel herhaaldelijk gewaarschuwd, meende de rayonleider Jacques (Pater Bernhard Baars †) — vooral ook op grond van het drukke kerkbezoek van deze officier —, dat de zaak safe was. Hij en enige medewerkers zouden deze Duitser laten onderduiken, terwijl deze van zijn kant had toegezegd wapens en munitie te zullen verschaffen, waaraan de KP toentertijd grote behoefte had.

Jan H. Coenen (Sjeng) Distr. leid. LO-Gulpen. Tevens: KP. Gearr. 5-9-'44 door terugtrekkende Duitsers bij bezoek aan boerderij, waar Duitsers juist huisvesting zochten. Zwaar mishandeld en dezelfde dag gef. (Zie ook Francotte. Pag. 593.)

Op het afgesproken uur, tegen kwart vóór acht 's morgens, zouden zij hem in het veld tussen Partij-Wittem en Mechelen-Wittem treffen. Paul verschafte de Duitser daar burgerkleren, terwijl deze voorwendde hem reeds in te lichten over een enkel wapen, dat hij bij zich had. Opeens, op een afgesproken teken — een fluitsignaal —, zei de Duitser tegen Paul: „Hände hoch, das Spiel ist aus, wat denkt U wel, een Duits officier enz." Uit het korenveld rondom verschenen een aantal lieden van de SD, waaronder de beruchte Nitsche. De Duitsers eisten, dat Paul zijn rol zou blijven doorspelen tot op de plek, waar de andere medewerkers hem met de auto stonden op te wachten. Aanvankelijk weigerde Paul, maar stemde tenslotte toe in de hoop, dat het hem mogelijk zou zijn de anderen op het laatste ogenblik nog een seintje te geven.

De SD'ers verdwenen weer in het veld en samen met de Duitser wandelde Paul naar het afgesproken punt, waar Huub (Hubert J. D. Hamers †) en Sjeng (Jan M. W. Bisschoff †) met de wagen zouden stoppen. Daar aangekomen bleek de auto reeds te zijn gearriveerd; hij was zelfs in beweging om weg te rijden, aangezien de afspraak luidde, dat, wanneer men elkaar niet op het afgesproken tijdstip zou ontmoeten, men wegens gevaar van verraad onmiddellijk weg zou rijden. Ongelukkigerwijze nog juist bijtijds zag Huub Paul en de Duitser naderen en stopte. De Duitser riep hem toe de wagen een eindje de veldweg in te plaatsen om er beter in te kunnen komen. Toen dat gebeurde sprongen de SD-agenten weer te voorschijn. Het spel was uit . . . Huub wordt tegen de grond geslagen en gefouilleerd. Een ander onderzoekt Sjeng en slaat zijn bril aan stukken. Weer anderen inspecteren de auto. De opbrengst is twee revolvers. Ondertussen wordt Huub op de gebruikelijke wijze verhoord, maar hij geeft geen antwoord. Weer wordt hij op de grond gesmeten en als men ziet, dat hij zijn handen vouwt en God om sterkte bidt, zet één der SD'ers hem lachend een machinepistool op de borst. Maar Conrad, nog een SD'er, heeft andere interessen. Deze man is belangrijk. Gegevens moet hij hebben en hij verzekert Huub, dat hij alles voor hem zal doen als deze maar namen noemt van andere leden der organisatie. Huub kent geen leden van een organisatie. Of hij dan het adres wil vertellen waar de officier zou worden ondergebracht. Huub verzint het verhaal, dat hij iemand zou treffen voor de kerk in Vaals. Deze man zou de officier van hem overnemen. Onmiddellijk geeft Conrad opdracht naar Vaals te rijden. Huub wordt gedwongen met één der SD'ers in de Kerkstraat op en neer te lopen, hetgeen echter geen enkel resultaat oplevert. Het is immers reeds drie kwartier later dan het tijdstip van afspraak. Intussen blijkt, dat het de SD nog niet genoeg is. Nitsche is van plan nog veel harder toe te slaan. Toen het bezoek in Vaals geen succes had, werd koers gezet naar Kaalheide, waar men vermoedt pater Jacques Baars te zullen treffen. De pater zou, volgens verklaringen van Paul,

te Kaalheide verblijven, hetgeen onjuist was. Op weg daarheen reed men een andere pater achterop, dwong deze af te stappen en in de auto plaats te nemen. Deze vertelde toen, dat Jacques retraite had te Haanrade.
Daar aangekomen werd Huub gedwongen samen met de Duitser naar de pastorie van de rector te gaan en daar naar Jacques te vragen. Huub wist de rector duidelijk te maken, dat de zaak niet safe was. Men begaf zich naar het schoolgebouw, waar Jacques retraite gaf aan de kinderen. De rector ging naar boven om Jacques te waarschuwen, maar tot grote verbazing van Huub verscheen deze toch. Op het laatste ogenblik kon hij hem toefluisteren: „verraad", waarop Jacques zich samen met Huub op de Duitser stortte. Men had de Duitser onder liggen, maar op zijn hulpgeschreeuw snelden de overige SD'ers toe en werden beiden overmeesterd. Met hun vieren werden zij toen naar Maastricht vervoerd, waar onmiddellijk een verhoor plaats vond.
Ondertussen was de SD reeds druk in de weer, aan de hand van uitstekend kloppende gegevens, op diverse plaatsen in de omgeving huiszoekingen te doen. Zowel in Vaals als in Simpelveld had zij geen succes. Wel werd een zwager van Jacques, ten wiens huize een gewestelijke vergadering gehouden was, gearresteerd.
Het merkwaardige van deze tragische historie was, dat de SD kennis droeg van de nieuwe schuilnamen van alle medewerkers in het district, die op een vergadering, nauwelijks 14 dagen tevoren in het keldertje van Brand gehouden, waren aangenomen. De grote vraag blijft, wie hier de lafhartige verrader is geweest. Dat is tot nu toe onopgehelderd gebleven.
Binnen een maand na deze gedenkwaardige 21 Juli functionneerde het LO-apparaat weer normaal, terwijl er geen enkele stagnatie optrad in de voorziening van bonkaarten voor onderduikers.

De Etappendienst

Ook op dit terrein heeft de LO-Limburg zijn sporen verdiend. Door zijn geografische ligging voorbestemd tot doorgangsweg van vele uit Duitsland gevluchte krijgsgevangenen en neergestreken of afgeschoten piloten, vond de LO hierin een voedingsbodem, die stimulerend werkte bij haar illegale werkzaamheden. Nu eens rechtstreeks, dan weer indirect, kreeg de LO een belangrijke rol te vervullen in dit specifieke illegaal Limburgwerk. In vele plaatsen groeide het uit tot een personele unie tussen de LO en de Etappendienst, elders weer nam zij al het werk voor haar rekening. Daarnaast bestonden natuurlijk wel onafhankelijke groepen en met name ten aanzien van de beginperiode mag men het onschatbare werk van vele enkelingen, die op eigen initiatief en op eigen risico piloten en krijgsgevangenen voorthielpen, niet uit het oog verliezen. Intussen bestond er een belangrijk verschil in de arbeid voor krijgsgevangenen en voor piloten. Het krijgsgevangenenwerk was omvangrijker, maar het gaf anderzijds minder zorgen. Hoofdzaak was, dat de krijgsgevangenen veilig de Belgische grens overkwamen. Ten aanzien van de piloot evenwel moest men verzekerd zijn, dat zijn vervoer bv. tot in Spanje zonder strubbelingen zou kunnen geschieden. En wanneer eens een pilotenlijn opgerold of geblokkeerd werd en men een nieuwe opbouwde, duurde het maanden, voordat de slagzin van behouden aankomst door Engeland werd uitgezonden. Gedurende al die maanden mocht men veiligheidshalve geen piloten vervoeren en dit bracht dus belangrijke huisvestingsproblemen met zich mede. Voorts waren de gevaren, die zowel in het LO-werk als in de Etappendienst bestonden, niet gering. Om de diensten over en weer te beveiligen ging men er in sommige streken toe over, deze geheel te splitsen in drie onafhankelijke diensten. Dat was bv. bij

Hendrik J. Vullinghs Gearr. 1-5-'44 i.v.m. pilotenhulp.

Roermond het geval. Arrestatie in één dienst bemoeilijkten dan het werk in de andere niet. In Maastricht heeft men deze splitsing niet doorgevoerd, met het gevolg, dat de arrestatie van de districtsleider V. d. Brink, tevens een topfiguur in de Etappendienst, aanleiding gaf tot ernstige moeilijkheden.

Hoofdproblemen waren het vervoer, de kleding en de huisvesting. Daar practisch maar één grote verbindingsweg en één spoorlijn Noord- met Zuid-Limburg verbindt, had de SD steeds goede kansen, waarvoor hij zelfs een aparte Streifendienst in het leven had geroepen. Hierbij was het van het grootste belang te zorgen voor veilige papieren. Het vervoer ging meestal per trein, per auto en met de boot. De grens werd meestal te voet gepasseerd, terwijl enkele malen een fiets of een vrachtauto met geheime schuilplaats werd benut. De samenwerking met de Belgische verzetsbeweging mag hier dankbaar worden gememoreerd. Grensovergangen bestonden o.a. bij Stramproy, Ittervoort, Budel, Kaberg, Itteren, Eijsden, Geulle, Smeermaes, Epen en Noorbeek, en via het smokkelaarsgat in de St. Pietersberg.

De ontwikkeling van de Etappendienst kan over twee perioden worden verdeeld: de periode van het particulier initiatief, dat tot de phase van onderlinge contactname uitgroeide, en — na de zgn. klap van Vastenhout, November '43 — de tijd van het georganiseerde etappenwerk met 9 centra. Reeds in '41 verschenen groepjes Franse krijgsgevangenen aan onze grens ter hoogte van Grubbenvorst, waar ze door pastoor Hendrik J. Vullinghs (†) en de zijnen werden opgevangen en voortgeholpen. Hiermede stond de groep van de CCD-ambtenaar Bob (Martinus A. M. Bouman †), rondom Roermond in contact. In Echt werkte voorts de groep van Charles (kapelaan Emile A. F. Goossens †) en Harry. Weldra kwam een stroom van krijgsgevangenen, want zij, die veilig thuis aankwamen, zorgden er wel voor, dat in Rode Kruispakketten marsroutes en adressen verpakt werden voor hun vroegere medegevangenen, die daarvan bij ontvluchting dankbaar gebruik maakten, zodat het aan de oude adressen steeds drukker begon te lopen. Soms werden zij, als ze thuis aankwamen, weer onmiddellijk opgepikt en naar het kamp teruggezonden; er zijn er zelfs geweest, die vijf keer de tocht van het kamp naar huis en terug hebben afgelegd.

Martinus A. M. Bouman (Bob) Gearr. 2-5-'43 door verraad i.v.m. Meistaking. Meldde zich bij Duitsers om arr. van medewerkers te voorkomen. Dezelfde dag gef.

Bob werd op zijn tochten per auto door de provincie getroffen door het feit, dat hij herhaaldelijk groepjes slecht geklede mannen tegenkwam, die steeds dezelfde richting uitgingen en dezelfde boerderij in Neeritter aandeden. Toen hij begreep waar het om ging, begon hij de krijgsgevangenen per auto te vervoeren. Reeds spoedig had hij een behoorlijke organisatie opgebouwd. Het was voor hem dubbel gevaarlijk werk, omdat hij gedeeltelijk verlamd was en aan vluchten niet viel te denken.

De hoofdlijn van de derde etappe liep van Piet Hendriks (Jules Haeck †) in Hengelo en Pilotenjoep in Lichtenvoorde naar Echt. Via deze lijn werd o.a. het Franse krijgsgevangenkamp te Munster grotendeels leeggehaald. Weldra werden er ook piloten langs deze lijn vervoerd. Men ging tenslotte de werkzaamheden zo verdelen, dat per week drie dagen Fransen en drie dagen piloten op transport naar hun vaderland werden gesteld. Het moet een geluk genoemd worden, dat deze werkzaamheden vanwege de bezetter nog niet in het ongerede waren gebracht. Men nam dan ook strenge voorzorgsmaatregelen. Via de radioverbinding werden op den duur contrôles op de papieren uitgeoefend. Maar tenslotte lukte het de vijand een provocateur op de lijnen te krijgen, de beruchte Vastenhout, die de organisatie verried. Verschillende verbindingslijnen werden hierdoor opgerold. Op 6 November '43 had even buiten Sittard een aanslag plaats op drie provocateurs, w.o. Vastenhout. De aanslag gelukte maar ten dele: Vastenhout ontkwam.

Hoewel in ernstige mate ontwricht, herkreeg het pilotenwerk spoedig weer zijn oude vitaliteit en herleefde krachtig, nu onder de gewijzigde vorm van 9 contactpunten, die ieder hun taak hadden in het geheel van dit soort verzetsactie. In dit verband noemen we vooreerst „De Zwarte Plak", een boerderij in Horst-America, dat vooral een huisvestings- en verzorgingscentrum voor piloten was. De aanvoer kwam uit de Peel en via Nijmegen en Venlo; bovendien soms ook uit het Westen.

Emile A. F. Goossens (Charles) Werd reeds langer gezocht. Toevallig gearr. 29-6-'44 in Nunhem bij razzia op ill. werkers. Geval van zware mishandeling.

Als vervoersorganisatie van de KP functionneerde Helden. Met de zgn. pilotenauto vervoerde men de geallieerde vliegeniers, zowel van de eerstgenoemde groep als van die, komende uit andere streken. Ook was er een executieplaats voor onbetrouwbare elementen, die in een kelder onder de grond werden gestopt, verhoord en terechtgesteld. De derde groep met het centrum Horn ving de piloten van „De Zwarte Plak" en Helden, en ook weer van elders, op om ze langs een lijn via Ittervoort of indirect via Maastricht naar België te loodsen.
In Maastricht werkte onder leiding van de meergenoemde V. d. Brink Groep vier. Daar zorgde men voor de papieren en onderhield men het noodzakelijk contact met Engeland. De piloten, die van Horn en elders kwamen, werden via Kaberg of Itteren over de grens geholpen.
Met dezelfde taak hield zich eveneens de groep-Blok, in innige samenwerking met de bekende Maastrichtse Belastinggroep, ijverig bezig. Hun aanvoer kwam o.a. via de lijn van Charles en Harry te Echt. Het vervoer geschiedde per fiets en per roeibootje over de Maas, per vrachtauto met geheime schuilplaats en te voet door de onderaardse gangen van de St. Pietersberg. Hierbij werd krachtige medewerking ondervonden van de douane-ambtenaren.
Als zesde en zevende schakel in dit provinciaal raderwerk noemen we de groep van de KP-Heerlen en die van Sittard — Hoensbroek, welke beide in hoofdzaak met die van Maastricht samenwerkten. Incidenteel verzorgden zij ook de afvoer rechtstreeks via Hoogcruts en Noorbeek.
In dit actieve gezelschap ontmoeten wij als achtste groep de employé's van de Heidemaatschappij, die de grensovergang Budel verzorgden.
De overgang Stramproy was vooral een eindstation van de groep Luctor et Emergo uit Amsterdam, die verder niet in Limburg werkte.
Last not least was er nog het centrum Echt, dat zich in '43 kon handhaven en ook daarna een zeer belangrijk knooppunt in de Etappendienst is geweest tussen Noord- en Zuid-Limburg. In het begin ging de afvoer hoofdzakelijk via Horn, later via de Belastinggroep in Maastricht.
Wanneer wij het effect van deze acties overzien, blijkt het, dat ongeveer 300 piloten en 3000 — w.o. enkele tientallen Russische — krijgsgevangenen dank zij deze Etappendienst opweg naar hun vaderland konden worden bijgestaan.

Het Auszenministerium

In welke mate van durf de illegaliteit zijn werkterrein bestreek, heeft de functionnering van een eigen organisme voor buitenlandse aangelegenheden met een heuse „Gesandtschaftsrat" te Berlijn wel overduidelijk bewezen. De behoefte aan deze dienst was ontstaan uit de wegvoering van honderden universiteitsstudenten naar Duitsland. Spoedig bleek, dat met succes middelen konden gevonden worden om hun terugkeer naar het vaderland te bespoedigen.

Hendrik G. Driessen
(Harrie)
Tevens: KP.
Gearr. 28-7-'44 bij razzia.
Bij ontvl. poging gewond.

Louis A. Lansdorp
(Carlo)
Tevens: RvV.
Gearr. 3-9-'44 in Putten i.v.m. werkzaamheden voor RvV.

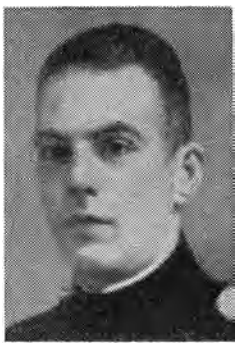

Cornelis K. Noordermeer
(Clement)
Tevens: RvV.
Gearr. 17-5-'44 in trein op c.s. Utr. door provocatie.

Nico van Oosterhout
(Nico van Griendsveen)
Tevens: RvV.
Gearr. 17-5-'44 in trein op c.s. Utr. door provocatie.

Jacobus G. Poels
Overleden 5-8-'44.
Zag enkele personen op de boerderij afkomen. Menende, dat SD andermaal een overval kwam doen, vluchtte hij en overleed aan hartverlamming.

Deze 5 personen behoorden tot het pilotencentrum „De Zwarte Plak".

Omstreeks het najaar van '43 ontstond uit het Delftse studentenverzet een groepering, onder leiding van de „Hauptdienstleiter" Wim, met het doel hun collega's in Duitsland aan de oorlogsindustrie te onttrekken en naar huis terug te brengen. Kort tevoren had men in onze provincie aan de grenskant reeds met succes dergelijke karweitjes incidenteel opgeknapt, waarbij zich vooral een medewerker uit Heerlen bijzonder onderscheidde en ook daarna zeer verdienstelijk werk heeft verricht. Niettemin groeide de Delftse organisatie landelijk uit, waarmee de Limburgse groepering, met name te Heerlen en te Nijmegen, contact opnam. In het voorjaar van '44 verplaatste „Delft" zijn zetel naar Amsterdam. In hoofdzaak kwam de organisatie hierop neer: Het bureau te Amsterdam vervaardigde door middel van valse stempels de vereiste papieren en zond zijn medewerkers op reis naar Duitsland, meestal personen met een dubbele functie. Dat moest met allerlei camouflagemiddelen geschieden en zo werkte bv. de „Gesandtschaftsrat" Marcel uit Heerlen, in Duitsland in een officiersuniform. Hij kwam daarbij zelfs eenmaal in Riga terecht. Ook een der vertrouwensmannen van de LKP, Prins (Prof. Mr J. Oranje †), speelde in het AM een belangrijke rol. Hij maakte verschillende reizen naar Duitsland en zag daarbij eens kans een bezoek te brengen aan de grijze staatsman Dr H. Colijn. De medewerkers hielden nauw contact met een eigen Bureau, dat te Berlijn gevestigd was en dat Amsterdam steeds op de hoogte hield van de nieuwste verordeningen, vereiste stempels enz., van Duitse zijde uitgevaardigd.

Op vijf punten werden aan de grens diensten ingesteld om de studenten op te vangen nl. te Kerkrade, Venlo, Nijmegen, Arnhem en Coevorden. Men bezigde drie methoden om de studenten —eventueel ook arbeiders — terug te voeren. Vooreerst trachtte men de student met valse Arbeidswechselpapieren te verplaatsen naar een punt in de omgeving van de grens. Daar werd hij dan opgevangen en op clandestiene wijze over de grens gevoerd. Vervolgens verschafte men de student papieren tot een Nederlands reisdoel. En tenslotte maakte men ook gebruik van de zgn. bakmethode, waarbij de studenten in de gereedschapsbakken onder de D-treinen verstopt werden.

De aankomende studenten werden voornamelijk door de LO tijdelijk opgevangen. Op deze wijze zijn vele honderden jonge mannen met goed gevolg behouden in het vaderland teruggekeerd.